

Katarína Nižňanská

Príprava na manželstvo ako súčasť prevencie sociálnopatologických javov v rodine

Pedagogika Rodziny 2/1, 216-234

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Katarína Nižňanská
Catholic University in Ružomberok

Príprava na manželstvo ako súčasť prevencie sociálnopatologických javov v rodine

Przygotowanie do małżeństwa jako zapobieganie zjawiskom socjopatycznym w rodzinach

Streszczenie:

Zmiany w systemie wartości i zachowań ludzi, którzy preferują i przeceniają indywidualizm i wolność osobistą ponad rodzinę opartą na małżeństwie, kształtują idee i zachowania społeczne. Poszukuje się i wdraża środki, aby zachować rodzinę opartą na małżeństwie jako jedno z zabezpieczeń członków rodziny. Artykuł porusza problem istotności przygotowania do małżeństwa jako elementu profilaktyki patologii rodziny.

Słowa kluczowe: *rodzina, małżeństwo, przygotowanie do małżeństwa, profilaktyka patologii rodziny.*

Preparation for Marriage as Prevention from Socio-pathologic Phenomena in Families

Summary

The set of changes in the value system and the behavior of the population, which prefers and overvalues individualism and personal freedom over family based on marriage, shape the ideas and subsequently the behavior of the society. They seek and realize measures for keeping a family based on marriage as one of the social securities of the marriage partners and their children. The article deals with the importance of the preparation for marriage as a part of the prevention from socio-pathologic phenomena in the family.

Keywords: *family, marriage, preparation for marriage, prevention, socio-pathologic phenomena.*

Počet sobášov	23759	25062	26002	27885	26149	25939	27437	28293
Počet sobášov na 1000 obyvateľov	4,4	4,7	4,8	5,2	4,9	4,8	5,1	5,2
Priemerný vek pri sobáši muži	28,6	29,1	29,5	29,6	30,5	31,0	31,2	31,4
Priemerný vek pri sobáši ženy	25,6	26,1	26,5	26,7	27,4	27,9	28,2	28,4
Priemerný vek vzájomne slobodných mužů	26,3	26,8	27,2	27,6	28,2	28,5	28,6	28,9
Priemerný vek vzájomne slobodných žien	23,8	24,2	24,6	25,0	25,6	25,8	26,1	26,3

Štatistický úrad Slovenskej republiky vo svojej Informatívnej správe o demografickom vývoji Slovenskej republiky uvádza, že v roku 2008 bolo na území Slovenskej republiky uzavretých 28 293 manželstiev, čo je o 4,5 tisíc viac než v roku 2001, ktorý bol rokom minima v období od konca 30 – tých rokov 20. storočia. Maximum manželstiev v histórii SR bolo uzavretých v roku 1977 (44 474), v roku 2007 sa oproti tomuto maximu uzavrelo o 40% sobášov menej. V sledovanom období vývoj sobášnosti od roku 2006 stúpa, nie však výrazne. Medziročný nárast bol 856 uzavretých manželstiev, najvýraznejšie vo vekovej skupine 30 – 34 rokov, čo sú silné populačné ročníky a pravdepodobne dochádza k realizácii odložených sobášov.

Hrubá miera sobášnosti⁸³ sa v období demografického prechodu pohybuje okolo 5 sobášov na 1 000 obyvateľov stredného stavu, s výnimkou roku 2001, kedy bola najnižšia (4,4 ‰). V roku 2008 dosiahla hodnotu 5,2 ‰, o 0,8 bodu vyššie než v roku 2001.

Z hľadiska veku sú základnými trendmi poklesy sobášov v najmladších vekových kategóriách (vo veku od 15 do 19 a od 20 do 24 rokov) a vzostupy u ostatných. V roku 2008 bol priemerný vek pri uzavretí manželstva u mužov 31,4 rokov a u žien 28,4 rokov. Pre porovnanie uvádzame, že do roku 2000 najviac manželstiev uzavierali muži vo vekovej skupine 20 – 24 ročných, od roku 2001 je najvyššia početnosť sobášov vo vekovej skupine 25 - 29 ročných.

⁸³ Hrubá miera sobášnosti – počet sobášov na 1000 obyvateľov stredného stavu, obyčajne za rok.

U žien sa najvyššia početnosť vo vekovej skupine 20 – 24 ročných udržala do roku 2004. Oproti roku 1993 zaznamenala najvýraznejší vzostup počtu uzavretých manželstiev veková skupina 30 – 34 ročných mužov a žien, počet sobášov v tejto vekovej skupine sa viac ako strojnásobil (www.statistics.sk). Na základe vyššie uvedených štatistických údajov môžeme konštatovať, že po roku 2004 čoraz viac žien a mužov vstupuje do manželstva po 30. roku svojho života.

Za najčastejší dôvod tohto javu môžeme považovať vplyv celosvetového trendu zvyšovania vekovej hranice vstupu do manželstva, ktorý je podmienený snahou budúcich manželov o materiálne zabezpečenie a finančnú nezávislosť. Ďalším dôvodom pre posun vekovej hranice je zvyšovanie vzdelanostnej úrovne mužov a žien, čo má za následok vstupovanie do manželstva až po absolvovaní vysokoškolského štúdia.

Tabuľka č. 2 Vybrané charakteristiky sobášnosti v SR za rok 2009

2009			
Počet sobášov	Hrubá miera sobášnosti	Priemerný vek pri sobáši (muži)	Priemerný vek pri sobáši (ženy)
26 356	4,86	31,64	28,59

Pre porovnanie a aktualizáciu uvádzame informácie z Výskumného demografického centra SR za rok 2009. V tomto roku bolo na území Slovenskej republiky uzavretých 26 356 sobášov, čo je oproti roku 2008 pokles o 1937 uzatvorených manželstiev. Hrubá miera sobášnosti sa pohybuje okolo 4,86 sobášov na 1000 obyvateľov. V roku 2009 bol priemerný vek pri uzavretí manželstva u mužov 31,64 rokov a u žien 28,59 rokov. (Žilová, V., 2011)

Neformálne partnerské vzťahy

Zmeny demografického správania, ktoré sa v druhej polovici 20. storočia objavili v krajinách severnej a západnej Európy a ku ktorým sa koncom minulého storočia pridali v určitých modifikáciách aj krajiny južnej, strednej a východnej Európy, môžeme považovať za jedny z najvýznamnejších v celej populačnej histórii. Z tohto dôvodu ich nazývame „revolučné“ a obdobie, v ktorom sa odohrávali sa označuje ako druhá demografická revolúcia.

Takmer najviac zmien sa prejavuje v rodinnom správaní, v procesoch, ktoré priamo alebo nepriamo súvisia s formovaním alebo rozpadom rodiny. Do popredia vystupujú najmä individualizmus a osobná sloboda ako

protiklad kolektívneho a spoločenského myslenia a konania, ktoré bolo charakteristickou črtou v celom historickom vývoji rodinného správania.

Podľa autorov Mládk a Širočkovej (2004) sa zmeny rodinného správania prejavujú v širšom súbore javov a procesov z ktorých sme vybrali nasledovné:

- odkladanie vstupu do manželstva a s tým súvisiaci pokles mier sobášnosti;
- rast priemerného sobášneho veku a priemerného veku pri prvom sobáši;
- zvyšovanie početnosti a podielu nevydatých a neženatých v štruktúre obyvateľstva podľa rodinného stavu;
- znižovanie podielu slobodných uzatvárajúcich manželstvo a rast podielu rozvedených vstupujúcich do manželstva;
- zvýšenie vzdelanostnej úrovne a zamestnanosti žien, čím sa dosiahla ich vyššia ekonomická a spoločenská nezávislosť;
- pokles veľkosti domácnosti a rast počtu domácnosti s jedným členom;
- nárast počtu kohabitácií.

Bližšie sa budeme venovať poslednému uvedenému javu. Autori Mládek a Širočková (2004, s. 426) uvádzajú, že: „kohabitácia predstavuje takú formu spolužitia dvoch dospelých partnerov rozdielneho pohlavia, ktorí v dlhšom časovom období žijú spolu ako muž a žena, spoločne bývajú a spoločne hospodária bez toho, aby boli zosobášení.“ Niektorí autori používajú pre pomenovanie neformálneho zväzku muža a ženy pomenovanie konkubinát, pričom Justoň (In Králová, 2007, s. 186) špecifikuje konkubinát ako „súžitie alebo sexuálny vzťah dvoch osôb rôzneho pohlavia, medzi ktorými nedošlo k sobášu.“ Konkubinát znamená buď súžitie dvoch osôb mimo manželstva, pre ktorých sa vžilo označenie druh a družka, prípadne súžitie dvoch osôb, z ktorých aspoň jedna uzavrela sobáš s inou osobou a tento je doposiaľ platný. Je pozoruhodné, že partneri preferujúci žiť v neformálnom zväzku, častejšie uvažujú o uzavretí tzv. ekonomickej zmluvy, ktorá chráni materiálne zabezpečenie oboch partnerov pre prípad rozchodu, pričom prezentujú, že pre kvalitný a trvalý vzťah nie je potrebný „papier“. Pre prezentovanie štatistických výsledkov ohľadom voľného súžitia budeme používať termín kohabitácia.

Získať presné a úplné informácie ohľadom kohabitácie alebo konkubinátu je náročné vzhľadom k tomu, že nie každý respondent je ochotný ve-

rejne prezentovať svoj status. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 1991 bolo na Slovensku 20 864 kohabitácií. O tom, že sa neformálne partnerské zväzky rozširujú, svedčí nárast kohabitácií v roku 2001 na 30 466. V roku 1991 pripadalo na 100 sobášených osôb 1,65 kohabitantov, pričom sa táto hodnota v roku 2001 zvýšila na 2,68 kohabitantov. Či sú neformálne zväzky trvácnejšie ako zväzky manželské, ukáže čas a štatistické výsledky prieskumov.

Z hľadiska vekovej štruktúry kohabitantov Slovenska sú počty žien a mužov podľa veku rozdielne. Počet žien žijúcich vo voľnom zväzku narastá a maximum dosahuje vo vekovej kategórii 25 – 30 ročných. Druhý vrchol početnosti sa ukazuje vo veku 35 – 45 ročných žien. Podobne aj počet kohabitantov - mužov

vekom rýchlo narastá, pričom prvý vrchol početnosti sa prejavil v kategórii 25 – 30 ročných a výrazné maximum početnosti vo veku 40 – 50 ročných.

V prípade hodnotenia rodinného stavu kohabitantov v roku 2001, možno sledovať najvyššie zastúpenie u slobodných osôb oboch pohlaví. Je to výrazná zmena v porovnaní s rokom 1991, kedy bolo najvyššie zastúpenie neformálnych zväzkov u rozvedených osôb oboch pohlaví. Táto zmena môže súvisieť so zvyšujúcim sa priemerným vekom pri prvom sobáši a uprednostňovaní partnerského spolužitia bez uzavretia manželstva u mladých slobodných osôb.

Vzdelanostná úroveň kohabitantov je ovplyvňovaná vývojovými zmenami v spoločnosti. V 60. a 70. rokoch minulého storočia sa zdôrazňovalo, že na území Československa sú neformálne zväzky preferovanou formou spolužitia osôb s vyšším vzdelaním. Najmä ženy s nižším vzdelaním sa oveľa ťažšie rozhodovali pre voľné spolužitie v porovnaní so ženami s vysokoškolským vzdelaním. V neskoršom období 80. a 90. rokov sa vzťah vzdelania obyvateľstva a kohabitácie modifikuje z dôvodu znižovania veku kohabitantov z čoho vyplýva, že majú ukončené iba nižšie stupne vzdelania, prípadne sa pripravujú na svoje povolanie. Takýto trend potvrdzuje i štúdium potenciálu predmanželského spolužitia obyvateľov Českej republiky, ktorý je vyšší u osôb so základným vzdelaním.

Aj pri hodnotení vzdelanostnej úrovne obyvateľov Slovenska žijúcich v neformálnom zväzku sa potvrdili podobné vývojové trendy. Najviac kohabitácií sa spája s osobami so základným a učňovským vzdelaním. Na ich celkovom počte sa v roku 2001 podieľali 68,3%. Na túto skutočnosť môže mať vplyv aj početnejšie zastúpenie rómskej národnosti, ktorej vzdelanostná úroveň je veľmi nízka (Mládek, Širočková, 2004).

Odporcovia inštitúcie manželstva zdôvodňujú svoje rozhodnutie najmä nedôverou v existenciu celoživotného partnerského zväzku a preferovaním individualizmu.

Výchova k manželstvu

Každá etapa ľudského života si vyžaduje kvalitatívne a kvantitatívne dostatočnú prípravu. O to intenzívnejšia a detailnejšia by mala byť v prípade záväzného rozhodnutia muža a ženy pre legálny zväzok vo dvojici, akým je manželstvo. Neexistuje nijaký zaručený „manuál“ pre nádejných snúbencov pri rozhodnutí založiť si rodinu, ktorý by ich dôkladne pripravil na život vo dvojici so všetkými kladmi i záporami každodennej reality.

Zadefinovať oblasť výchovy týkajúcej sa prípravy na manželstvo a rodičovstvo je zložité vzhľadom na jej kontinuitu s dynamicky sa vyvíjajúcimi spoločenskými zmenami.

Výchova k manželstvu a rodičovstvu je proces spočívajúci v nadobúdaní vedomostí, zručností, formovaní názorov, postojov, charakterových vlastností, správania sa a konania, týkajúcich sa oblastí partnerských vzťahov, manželstva (Čurilla, 2004).

Podľa Prevendárovej (1994, s. 8) je : „výchova k manželstvu a rodičovstvu dlhodobý proces formovania osobnosti človeka, v zmysle jeho prípravy na prevzatie optimálnej mužskej alebo ženskej roly a plnenie budúceho partnerského a rodičovského poslania.“

Všeobecným cieľom výchovy k manželstvu je zabezpečiť rozvoj osobnosti človeka do takej miery, aby bol schopný optimálne a plnohodnotne fungovať v partnerskom spoložití. Za čiastkové ciele výchovy je možné považovať:

- formovanie osobnostných vlastností (osobnostná zrelosť, charakterová a etická vyspelosť);
- formovanie svetonázoru (zatriedenie si životných hodnôt, oddelenie podstatného od nepodstatného);
- formovanie vyšších citov (duševná „bohatosť“ človeka, túžba po ozajstnej láske, pomoc iným, schopnosť nielen brať, ale aj dávať);
- formovanie záujmov (dostatočne štruktúrovaná a vhodným smerom orientovaná záujmová sféra);
- formovanie reálnych predstáv, názorov a presvedčení o partnerskom spoložití (podstata a zákonitosti vývinu vzťahu medzi mužom a ženou);

- formovanie vôľových a sebaregulačných vlastností (reálne sebahodnotenie, kladný postoj k sebe samému a vlastnej sexualite);
- formovanie návykov a zvykov primeraného správania (vzhľadom na spoločenské normy) (Prevendárová, 1994).

Na základe uvedených cieľov môžeme konštatovať, že výchova k manželstvu a rodičovstvu sa realizuje vo všetkých zložkách výchovy, ktoré sú v nej obsiahnuté. Tieto sa navzájom nevylučujú, ale prelínajú a doplňujú.

Ďalšiu z dôležitých úloh v príprave na partnerský život zohrávajú samotní rodičia budúcich manželov. Usporiadané a harmonické manželstvo rodičov je najlepší „návod“ na stabilný, psychicky a emocionálne vyvážený manželský zväzok ich detí. Funkčná rodina, ako dôsledok kvalitného manželského spolužitia, saturuje potreby všetkých jej členov, rodičov i detí.

Autori Buda a Šípová (In Kratochvíl, 2006) uvádzajú, že mužskej a ženskej roly sa človek učí vo veľkej miere od svojich rodičov a má tendenciu vo vlastnom manželstve nevedomele opakovať model rodiny rodičov aj napriek tomu, či sa mu páčil, alebo nie. Budúci manžel sa identifikuje so svojim otcom, manželka so svojou matkou. Pre upresnenie uvádzame výsledky prieskumu K. Vítka, ktorý bol realizovaný začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia na vzorke (súbore) 800 ženatých mužov a vydatých žien. Partneri, ktorí pozitívne hodnotili vlastné manželstvo, významne častejšie hodnotili rovnako kladne aj manželstvo svojich rodičov. Podobnú súvislosť uviedli respondenti aj pri nezhodách, čím viac bolo rozporom poznačené manželstvo rodičov, tým častejšie sa aj v manželstvách ich detí vyskytovali konflikty (Prevendárová, 1994).

V decembri roku 2009 sme realizovali prieskum medzi 70 študentmi strednej školy (Gymnázia sv. Andreja v Ružomberku) a 70 študentmi Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku so zameraním na ich motiváciu pre uzavretie manželstva a založenie si rodiny. Zaujímalo nás, či by respondenti chceli mať v budúcnosti partnerský vzťah podobný vzťahu svojich rodičov.

Tabuľka č. 3 Partnerský vzťah rodičov ako vzor a inšpirácia

Vzťah podobný vzťahu rodičov			
Určite áno	Neviem, nerozmysľal/la som o tom	Určite nie	Len v niektorých oblastiach
36 % (50)	29 % (40)	19 % (26)	17% (24)

Z tabuľky č. 3 je zjavné, že 36 % (50) respondentov by chcelo mať v budúcnosti vzťah podobný vzťahu svojich rodičov. 29 % (40) respondentov o tejto perspektíve zatiaľ neuvažovalo. So vzťahom svojich rodičov zásadne nesúhlasí 19 % (26) respondentov. 17% (24) respondentov by chcelo mať partnerský vzťah podobný vzťahu svojich rodičov v niektorých oblastiach, akými sú zhoda v názoroch a záujmoch partnerov, komunikácia bez hádok, vzájomná pomoc, podpora a dôvera, spoločné prekonávanie problémov a hospodárenie, finančná nezávislosť manželov, vzťah bez odlúčenia z dôvodu práce v zahraničí, vzťah, ktorý nie je podriadený výlučne deťom, vzťah bez nevery a nekončiaci rozvodom.

Nezanedbateľnú úlohu v príprave na manželstvo zohráva samotná osobnosť budúcich partnerov, ich zrelosť a hodnotová orientácia a s tým súvisiaca voľba životného partnera.

Voľba partnera

Výber životného partnera je nesporne dôležitým krokom v živote človeka, ktorý sa rozhodol prežiť svoj život v manželskom (partnerskom) zväzku. Ak akceptujeme všeobecný názor, že nepripravenosť partnerov na manželstvo, sociálno-psychická nezrelosť partnerov, ekonomická závislosť mladých manželov od rodičov, neschopnosť vzájomne sa prispôbiť, nevyhranenosť a charakterová nezrelosť a nedostatok vzájomnej tolerancie sú najčastejšími príčinami manželských rozvratov a výskytu sociálno-patologických javov v rodine, voľbe životného partnera je nutné venovať osobitnú pozornosť.

Interpersonálnu prítťažlivosť podporujú faktory, ktoré majú pre človeka hodnotu priamej odmeny, alebo u neho vyvolávajú očakávania, že sociálny kontakt s určitým partnerom bude príjemný. Množstvo teórií, ktoré sa snažia objasniť princípy voľby manželského partnera sa pokúsil zlúčiť D. Murstein vo svojej komplexnej teórii. Podľa nej sa pri voľbe partnera uplatňujú tri prítťažlivé sily: podnet, hodnota a rola, pričom všetky pôsobia v zákonitom poradí v troch fázach.

V prvej fáze, fáze podnetu pôsobí človek na partnera svojím prítťažlivým zovňajškom a správaním. Dôležitú úlohu zohráva aj oceňovanie týchto charakteristík okolím a ich proporcionálne rozloženie medzi partnermi.

Druhá fáza, fáza hodnôt je charakteristická podobnosťou a zhodou záujmov, postojov a uznávaných hodnôt. Pri vzájomnom kontakte získavajú partneri informácie o svojich názoroch, postojoch a hodnotovej orien-

tácii. V prípade nezhôd sa rozchádzajú a to za predpokladu, že nedostatky v tejto oblasti nie sú kompenzované inými výhodami.

V tretej fáze sa uplatňuje predovšetkým kompatibilita rolí. Partneri zisťujú, či môžu vo vzťahu zaujať, alebo vytvoriť si navzájom doplnujúce roly a uspokojiť tak svoje potreby. V tejto etape sa uplatňuje podobnosť povahových črt ako aj komplementárna protikladnosť (napr. dominancia a submisia).

Vo všetkých fázach sa zároveň uplatňuje princíp vyváženosti výmeny, pričom absencia niektorej z hodnôt je nahradená iným pozitívom (Kratochvíl, 2006).

Vzhľadom na to, že v publikovaných výsledkoch prieskumov SR sme nenašli výstupy týkajúce sa hodnotového systému a charakterových vlastností slovenskej populácie vo vzťahu k manželstvu, pre náčrt problematiky použijeme výsledky výskumu Inštitútu pre verejné otázky z roku 2006 nadväzujúci na výskum agentúry FOCUS z roku 1995. Respondenti a respondentky vo veku od 15 rokov hodnotili predložené vlastnosti z hľadiska ich dôležitosti pre „správnu ženu“, resp. „správneho muža“.

Tabuľka. č. 4 (Veľmi) dôležité vlastnosti pre správnu ženu a správneho muža

Atribút	Rok 2006	
	Správna žena (%)	Správny muž (%)
Schopnosť postarať sa o domácnosť	70	44
Príjemná spoločníčka, spoločník	58	43
Jemnosť, citlivosť k problémom iných	51	30
Tolerancia k iným	45	42
Racionálne myslenie	46	54
Príjemný vzhľad, krása	42	15
Autorita doma, v rodine	35	46
Schopnosť presadiť sa v zamestnaní	32	63
Čo najvyššie vzdelanie	24	32
Schopnosť finančne zabezpečiť rodinu	18	79
Túžba vyniknúť v práci	17	25

Ako vidíme v tabuľke č. 2 rebríček najdôležitejších rodových očakávaní či atribútov „správnej ženy“ a „správneho muža“ je rozdielny. Pre správnu ženu je najsilnejším atribútom schopnosť postarať sa o domácnosť, ktorú pokladá za veľmi dôležitú vlastnosť 70% populácie, kým iba 44% v tom vidí veľmi dôležitú vlastnosť pre správneho muža. Naopak v očiach 79% verejnosti je kľúčovou vlastnosťou správneho muža schopnosť finančne

zabezpečiť rodinu, avšak iba 18% pokladá tento atribút za veľmi dôležitý pre správnu ženu.

Od správnej ženy na rozdiel od správneho muža respondenti oveľa častejšie očakávajú, že bude príjemnou spoločníčkou (58% : 43%), že bude citlivá k problémom iných (51% : 40%) a bude mať príjemný vzhľad (42% : 15%).

Pre správneho muža je ďalším dôležitým atribútom schopnosť presadiť sa v zamestnaní (63%), kým u žien ju očakáva len 32% populácie (Bútorová a kol. 2008).

Pre porovnanie uvádzame výsledky prieskumu, ktorý bol realizovaný v Českej republike v roku 1997 prostredníctvom Strediska empirických výskumov ČR v spolupráci s Grantovou agentúrou Akadémie vied České republiky za podpory Výzkumného ústavu práce a sociálných věcí. Zúčastnilo sa ho 1 293 respondentov, 662 žien a 631 mužov, vo veku od 18 do 30 rokov.

Respondenti a respondentky hodnotili predložené vlastnosti potenciálneho životného partnera z hľadiska ich dôležitosti pre budúci spoločný život. K dispozícii mali 5 bodovú škálu hodnotení. Pri hodnotení dôležitosti jednotlivých vlastností životného partnera sa postoj mladých ľudí prejavil ako pomerne konzervatívne a to v zmysle vysokého dôrazu na rodinný hodnoty. Tradičné rodinné hodnoty hrajú v názoroch respondentov stále nezastupiteľnú rolu. Za najdôležitejšie vlastnosti budúceho partnera označili muži aj ženy dobrý vzťah k deťom (46% respondentov priradilo tejto vlastnosti najvyššiu dôležitosť v rámci 5 bodovej škály), zodpovednosť a poctivosť (39%), zmysel pre rodinný život (38%) a tolerantnosť (37%).

Je zrejmé, že mladí ľudia v Českej republike prikladajú najväčšiu dôležitosť takým vlastnostiam svojho budúceho partnera, ktoré symbolizujú zodpovedný prístup k rodine a manželstvu. Ženy prisudzujú väčší význam tým vlastnostiam životného partnera, ktoré reflektujú celkové materiálne zabezpečenie rodiny a jej spoločenský status. Taktiež viac ako muži preferujú u svojho potenciálneho partnera ctižiadostivosť, rozhodnosť, úspešnosť v zamestnaní a tiež vysokoškolské vzdelanie.

Muži naopak označili za dôležitejšiu u svojej partnerky pekný vzhľad a príjemné vystupovanie. Ženy vo svojich očakávaniach smerujú skôr k zabezpečeniu materiálnych potrieb rodiny, prípadne istú spoločenskú prestíž (Fialová, Hamplová a kol., 2000).

Postavenie rodiny v hodnotovom rebríčku mladých ľudí v súčasnej spoločnosti

V rámci nášho prieskumu, ktorý sme realizovali v decembri roku 2009 medzi 70 študentmi strednej školy (Gymnázia sv. Andreja v Ružomberku) a 70 študentmi Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku nás tiež zaujímalo, akú dôležitosť vo svojom hodnotovom systéme pripisujú respondenti fungujúcej rodine.

Tabuľka č. 5 Preferencie pre ukazovateľ „fungujúca rodina“

Fungujúca rodina		
	Počet	Percentá
Veľmi dôležité	135	96,4
Menej dôležité	5	3,6
Úplne nedôležité	0	0
Spolu	140	100

Tabuľka č. 5 Vyjadrenie stredných hodnôt pre ukazovateľ „fungujúca rodina“

Fungujúca rodina	
Priemer	1,04
Medián	1,00
Modus	1

Pri skúmaní postavenia rodiny v hodnotovom rebríčku mladých respondentov sme zistili, že ukazovateľ fungujúca rodina je veľmi dôležitý pre 135 (96,4%) respondentov, menej dôležitý je tento ukazovateľ pre 5 (3,6%) respondentov. Za úplne nedôležitý ho nepokladá ani jeden respondent. Priemer pre tento ukazovateľ dosahuje hodnotu 1,04, medián a modus 1.

Po vyhodnotení získaných údajov môžeme konštatovať, že fungujúca rodina má v rebríčku hodnôt respondentov najvyššie postavenie. Respondenti uviedli na prvých miestach svojich hodnôt takisto život pre svojho partnera a deti prežiť v pokoji a bez rizík. Perspektívne zamestnanie a zabezpečenie vlastného bývania, ktoré sú vo všeobecnosti považované za pevný základ ekonomického zabezpečenia budúcej rodiny, hodnotia respondenti taktiež veľmi pozitívne.

Pre porovnanie uvádzame výsledky prieskumu realizovaného v roku 2009 v oblasti reprodukčného a matrimoniálneho správania mladých ľudí,

ich názorov a predstáv v tejto oblasti. Išlo o mladých ľudí vo veku od 17 rokov do 35 rokov, ktorí sú na manželskom/partnerskom trhu voľní. Prieskum bol uskutočnený pod záštitou projektu Grantovej agentúry Krakovskej Akadémie Andrzeja Frycza ModrzewskiegoSEdOiB-Krk/GB-09/07 a s podporou Grantovej agentúry PF KU č. 4/13/2009. Prieskum sa uskutočnil na vzorke 140 respondentov, 44 mužov a 96 žien.

Tabuľka č. 6 Preferencie vybraných hodnôt

Hodnota	Priemer	Modus	Medián
Fungujúca rodina	3,74	4	4
Vlastné auto	3,73	3	3
Manželka, manžel, partnerka partner	3,58	3	3
Deti	3,52	4	4
Zamestnanie	3,25	3	3
Peniaze	3,08	3	3
Úspech v práci	3,07	3	3
Vlastný dom/ byt	3,20	3	3

Pri hierarchickom usporiadaní ponúknutých hodnôt v prieskume je zjavné, že mladí ľudia preferujú hodnoty, ako je fungujúca rodina, partneri, deti a akoby len náhodou sa do tohto partnerského súladu včlenila hodnota materiálna – vlastniť auto. Ďalšie štyri silné hodnoty z pohľadu pridelenia bodov, zamestnanie, peniaze, úspech v práci a vlastný dom či byt hovoria o vnútornej potrebe mladých ľudí zabezpečiť rodinu a prevziať zodpovednosť za seba i svojich blízkych. Stredné hodnoty modusu a mediánu hovoria o rovnomernom a dominantne frekventovanom pričlenení uvedeným hodnotám hodnotenia stupňa 4 resp. 3 na stupňovej škále od 1 po 4, pričom 1 znamená úplne bezvýznamná hodnota, 2 nevýznamná, 3 významná a 4 veľmi významná (Žilová, 2010).

Na základe uskutočnených prieskumov môžeme s uspokojením konštatovať, že manželstvo a rodina zostávajú v živote mladých ľudí stále veľmi cenenými hodnotami napriek tomu, že v súčasnosti strácajú svoju spoločenskú hodnotu.

Predmanželské, manželské a rodinné poradenstvo

Pojem poradenstvo má v bežnom jazyku rad rozličných významov, pričom je najčastejšie spájaný s pojmami pomoc, podpora, snaha o rozvoj a zrelosť.

Historická genéza poradenstva je úzko spätá s najstaršou ľudskou činnosťou – výchovou. Výchova, ako spôsob odovzdávania poznatkov a skúseností o svete, človeku a ľudských vzťahoch predpovedala a podnecovala vznik poradenskej činnosti. Rada prichádza k slovu v prípade nedostatku skúseností.

Autori Oláh a Schavel (2006, s. 11) konštatujú, že „základy poradenstva ako súčasť života človeka siahajú k samotnému počiatku ľudstva.“ Poradenská činnosť sa vyvíjala od počiatočného bežného radenia v interpersonálnej komunikácii až po samotnú špecializovanú a profesionálnu činnosť.

Samotný pojem poradenstvo implikuje domnienku, že poradca je „rezervoár“ všetkých múdrych myšlienok, správnych názorov a sociálnych zručností a teda okamžite vyrieši všetky problémy človeka, ktorý sa na neho obracia. Neľahkou úlohou poradcu je už v počiatočnej fáze kontaktu s klientom korigovať tieto neprimerané očakávania (Gabura, Pružinská 1995). „Poradenstvo je odvodené od slova radieť, čím sa mylne vytvára dojem, že poradca je človek, ktorý dáva hotové návody a riešenia“ (Oláh, Schavel, 2006, s. 13).

V tejto súvislosti autorka Žilová A. (2005, s. 65) upresňuje, že „poradenská sociálna práca, je zameraná na aktiváciu vnútorných zdrojov klienta s využitím spoločenských zdrojov s tým cieľom, aby vlastnú problémovú situáciu klient riešil sám, vlastnou aktivitou.“

Poradensko – psychologické služby mali na území bývalého Československa dlhoročnú tradíciu. Už koncom šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov minulého storočia sa začali najmä vo väčších mestách objavovať poradne zamerané na oblasť partnerstva, manželstva a rodiny, ktoré pomáhali zúčastneným riešiť rozličné krízové situácie poradenskými, teda psychologickými prostriedkami. V šesťdesiatych rokoch začala rozvodovosť prudko stúpať v dôsledku uvoľňovania pevných spoločenských väzieb. V sedemdesiatych rokoch bola vytvorená sieť Manželských a predmanželských poradní, ktoré spontánne reagovali na vzniknutú situáciu. Nakoľko manželské a rozvodové problémy neboli jedinou oblasťou predmetu práce poradní, po novembrových udalostiach sa v roku 1991 transformovali na Centrá poradensko – psychologických služieb (CPPS) pre jednotlivca, pár a rodinu. V zmysle Zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálno-právnej ochrane a kuratele sa k 1. septembru 2005 CPPC transformovali na Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny, kde vznikol Odbor poradensko-psychologických služieb a na jednotlivé Úrady práce sociálnych vecí a rodiny kde sa utvorili

(zriadili) referáty poradensko-psychologických služieb so zameraním aj na poradenstvo a terapiu manželského a partnerského vzťahu (www.upsvar.sk).

Ťažisko práce centier poradensko-psychologických služieb spočíva v poskytovaní odborného poradenstva manželom, snúbencom a iným aktívnym členom v oblasti manželských a rodinných vzťahov. „Poslanie centier poradensko-psychologických služieb je i v preventívno-výchovnej činnosti.“ (Tokárová, 2003, s. 511).

Poradenstvo v oblasti partnerského spolužitia môžeme rozdeliť na:

- predmanželské poradenstvo;
- manželské poradenstvo;
- rodičovské poradenstvo;
- rodinné poradenstvo.

Koncepciu predmanželského poradenstva tvoria programy prípravy na manželstvo a rodičovstvo, ktoré sa týkajú výberu partnera, problémov v období „chodenia spolu“, porúch vzájomných vzťahov snúbencom a overovania si správnosti voľby. Je taktiež orientované na prípravu rodičovskej roly v širších spoločensko-ekonomických kontextoch.

Autorka Tokárová (2003, s. 512) upresňuje, že „cieľom komplexného predmanželského programu je viesť mladých ľudí k výmene názorov a spolupráci smerujúcej k párovej identite.“ Po jeho absolvovaní by mali budúci životní partneri objaviť reálne hodnoty, postoje a očakávania súvisiace s manželstvom. Partneri by si mali osvojiť konkrétne poznatky a návody ako spoločne riešiť rozličné životné situácie pri plnom uvedomení si zodpovednosti za vlastné činy.

Manželské poradenstvo má v našej spoločnosti dlhoročnú tradíciu. Je zamerané najmä na úpravu narušenej interakcie partnerov a teda „má prímárne v centre svojho profesionálneho záujmu vzťahu a nie zlepšenie stavu jednotlivých členov“ (Gabura, Pružinská, 1995, s. 88).

Rodičovské poradenstvo je prioritne zamerané (orientované) na problémy vyplývajúce z rodičovskej roly a jeho hlavnou náplňou je snaha o systémové riešenie všetkých problémov, ktoré sa týkajú vzťahu rodič – dieťa.

Riešením vzťahov, ktoré sa týkajú celého rodinného spoločenstva aj jeho individuálnych členov sa zaoberá rodinné poradenstvo. Svoju pozornosť upriamuje najmä na „interakciu medzi ľuďmi, na kontext významných medziľudských vzťahov“ (Tokárová, 2003, s. 513).

Obsah a náročnosť rodinného poradenstva ovplyvňuje široké spektrum a rôznorodosť sociálnych problémov, ktoré sa môžu sústrediť práve

v rodinnom prostredí, pričom väčšina poradenských stretnutí súvisí najmä so zabezpečením prirodzeného (optimálneho) funkčného prostredia pre detského člena rodiny. Najčastejšie sa jedná o nasledovné poradenské problémy:

- riešenie rodinných a sociálnych problémov;
- riešenie problémov dysfunkčných rodín a rodín v predrozvodovej, rozvodovej a porozvodovej fáze;
- umiestnenie dieťaťa v rámci náhradnej rodinnej starostlivosti a ústavnej starostlivosti a sledovanie jeho vývinu;
- riešenie problémov detí a mládeže v súvislosti s prezentovaním sociálnopatologických javov;
- pomoc týraným ženám, slobodným matkám a vdovám;
- zabezpečenie preventívnych aktivít v oblasti sociálnej prevencie v participácii s inými odborníkmi.

Jedným z momentov, ktoré môžu ovplyvniť atmosféru rodiny je aj schopnosť jej členov vyrovnat' sa so zmenami, ktoré súvisia s príslušným prirodzeným vývinovým obdobím rodiny (Oláh, Schavel 2006).

Zoznam bibliografických odkazov

- BÚTOROVÁ, Z. a kolektív, (2008), *Ona a on na Slovensku zaostrené na rod a vek*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 350
- ČURILLA, L., (2004) *Niektoré aspekty rodiny a manželstva v kontexte dnešnej doby*, Ružomberok: Edičné stredisko PF, s. 95
- FIALOVÁ, L., HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M., VYMĚTALOVÁ, S., (2000), *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*, Vydání první, Praha, Sociologické nakladatelství, s. 163
- GABURA, J., PRUŽINSKÁ, J., (1995), *Poradenský proces*. Vydání první., Praha. Sociologické nakladatelství, 1995.s. 147
- KOŠČ, S., (2008), *Sociálna agenda Cirkvi*. Ružomberok, Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, s. 88
- KRÁĽOVÁ, E., (2007) *Sociálne inštitúcie*. Prešov: KM – Systém s. r. o., s. 227
- KRATOCHVÍL, S., (2006), *Manželská terapie*. Štvrté rozšírené vydanie, Praha, Portál, 2006. s. 255
- MLÁDEK, J., ŠIROČKOVÁ, J., (2004) *Kobabitácia ako jedna z foriem partnerského spoluzitia obyvateľov Slovenska*. In Sociológia, roč. 36, s. 423 - 452
- OLÁH, M., SCHAVEL. M., (2006) *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Prešov:

Prešovská univerzita v Prešove, s. 192

PREVENDÁROVÁ, J., (1994) *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Bratislava, Univerzita Komenského, . s. 41

TOKÁROVÁ, A., a kol. (2003), *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*, Prešov: AKCENT, s. 571

ŽILOVÁ, A., (2010), *Mladí ľudia a manželské spolužitie v manželstve so sobášnym listom*. In *Manželstvo dnes*. Zborník príspevkov vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, konanej 7. decembra 2009. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, s. 260

ŽILOVÁ, A., (2005), *Úvod do teórie sociálnej práce*, Badín: MENTOR, s. 130

ŽILOVÁ, V., (2011) *Pronatálna politika v novej sociálnej politike na Slovensku po roku 2004. Rigorózna práca*, Ružomberok: PF KU, s.91

ŽILOVÁ, V., (2011) *Sociálne súvislosti demografického vývoja a reprodukčného správania na Slovensku po roku 1990*, Dizertačná práca, Ružomberok PF KU, 2011

Informácia o demografickom vývoji Slovenskej republiky v roku 2008. Dostupné na http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_600/Demografia/inf_sprava/demograficky_vyvoj_SR_v_roku_2009.pdf

Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny, Poradensko - psychologické služby. Dostupné na :http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/poradensko-psychologicke-sluzby.html?page_id=232, 18.02.2010, 19.34.

www.statistics.sk

Mária Bartková
Catholic University in Ružomberok

Formy pomocy dysfunkčným rođinám

Formy pomocy rođynie dysfunkcyjnej

Streszczenie

Tematem artykułu są formy pomocy rođynie dysfunkcyjnej. Autor definiuje terminologię rođiny i jej podstawowych funkcji, potrzeb dziecka, rođyny dysfunkcyjnej, w oparciu o badania przeprowadzone przez innego autora przytacza przyczyny, które doprowadziły do wyłączenia dzieci z rođzin biologicznych. W tym artykule autor zajmuje się pomocą rođynie przez organizację „Uśmiech jako dar” na bazie osobistych doświadczeń i materiałów pracowników wspomnianej instytucji w Bratysławie. Podsumowując, autor prezentuje praktyczne zalecenia przewodniczącego tejże organizacji, odnosząc je do ogólnej znajomości problemu.

Słowa kluczowe: *dysfunkcyjna rođzina, pomoc, zapobieganie, rođzina.*

Forms of helping the dysfunctional families

Summary

The topics of the article are the Forms of helping the dysfunctional families. Author of the article defines the terminology – family and its basic functions, the needs of the child, dysfunctional family, on the basis of research by another author the author states the reasons leading to taking the child away from his/her biological family. The article is of theoretical character mostly. The author deals with helping the families by the state. She mentions the subjects helping the family, dealing in detail with the help provided by the organization “Úsmevakodar” (Smile as a Gift), taking into account the personal experience of the employees of this organization from Bratislava. In conclusion, the author deals with the recommendations of the chairman of “Úsmevakodar”, contributing to the overall awareness of the problem.

Key words: *Dysfunctional family, Help, Prevention, Family.*

1 Dysfunkčná a biologická rodina a jej funkcie

Základnou bunkou spoločnosti je rodina. Preto ak chceme „zdravú“ spoločnosť, aby ľudia v nej dodržiavali spoločenské normy správania sa, musíme začať od rodiny, ktorá členov spoločnosti vychováva. Preto podpora štátu a spoločnosti ako takej musí vždy smerovať k blahu rodiny, zachovaniu rodiny, k akejkolvek pomoci rodine, ktorá si chce či nechce nevie sama poradiť so svojimi sociálnymi problémami. Je potrebné zmeniť mienku časti spoločnosti, ktorá sa domnieva, že niektorým deťom bude v detskom domove lepšie, než s vlastnou rodinou. V prvom rade treba urobiť všetko pre nápravu rodiny tak, aby bola schopná plniť si svoje základné funkcie.

Funkcie rodiny

U rôznych autorov sa stretávame s rôznymi pohľadmi na funkcie rodiny. My budeme vychádzať z funkcií, ktoré zdefinoval Dunovský (1986) a doplnila Rusnáková (2007).

1. biologicko-reprodukčná funkcia - zohráva významnú úlohu v manželskom spoluzití partnerov, zabezpečuje biologickú reprodukciu ľudského rodu
2. ekonomicko-zabezpečovacia funkcia - naplňuje sa ňou materiálne/finančné zabezpečenie rodiny
3. emocionálna funkcia - nenahraditeľná funkcia, významná pre pokojné a zdravé detstvo, uspokojenie potreby bezpečia, istoty, jedinečnosti, nenahraditeľnosti, lásky
4. socializačná funkcia rodiny - rodina je základným sociotvorným činiteľom

Dysfunkčná rodina

Definovať dysfunkčnú rodinu sa pokúsilo mnoho autorov, spomeňme Matoušek, Gabura, Sobotková, Rusnáková a ďalší. Dovoľujeme si vychádzať z definície podľa Matouška (1997), ktorý podrobnejšie charakterizuje vzťahy v dysfunkčnej rodine a prejavy. Dysfunkčná rodina je charakteristická tým, že vo vnútorných vzťahoch rodiny prevláda atmosféra nedôvery, správanie členov rodiny voči sebe je nepriateľské čo vyvoláva konflikty medzi členmi rodiny, úlohy členov rodiny sú nejasné, zlyháva komunikácia. Prejavujú sa negatívne emocionálne prejavy, zanedbáva sa výchova detí, v rodine je často problém s bežnou prevádzkou domácnosti. (Matoušek, 1997) Pri zedefinovaní dysfunkčnej rodiny (v súvislosti s alkoholizmom